

EDITORIAL

Pakyason ang pagkonsabuhay nila Duterte ug Marcos sa eleksyong 2022

Bisan og aduna pay panahon ayha mapinal ang aktwal nga mga mokandidato, gakatibuok na ang ngitngit nga hulagway sa eleksyon sa 2022. Sa partikular, tataw na kaayo kung paunsa kining gamiton aron padaon nga magpabilin sa gahum ang pundok ni Duterte ug hingpit nga makabalik sa Malacañang ang mga Marcos.

Pagalunsaron ang eleksyong 2022 ilalum sa paghari sa pasistang tiraniya ni Duterte nga desperadong mokapyot sa poder aron ipadayon ang burukrata-kapitalistang pagdomina sa ilang dinastiya.

Ginagamit karon ni Duterte ang iyang gahum aron sigurohon ang suporta alang sa iyang mga piniling kandidato. Gatasan ka bilyong piso ilalum sa higanteng badyet alang sa 2022 ang nakagahin sa mga proyektong pang-imprastruktura nga gitanyag sa mga gipaburang pulitiko bugti sa ilang pagdapig.

Dayag usab nga gigamit ni Duterte ang militar ug pulis pabor sa iyang pulitikanhong adyenda. Gimando ni Duterte nga sumpuon ang

mga pulitikong dili moyukbo kaniya sa takuban sa “drug war” ug “counterinsurgency.” Ang gipadaku pang badyet sa National Task Force to End Local Communist Armed Conflict (NTF-ELCAC) ginagamit pabor sa mga pulitikong nakigtinabangay sa militar ug pulis. Walay puas ang pagkampanya niini batok sa mga progresibong *party-list* nga bisan gamay nga minorya nagsilbing kusog nga tingog sa katawhan sa parlamento. Subsub usab nga gisuportahan sa NTF-ELCAC ang mga partidong nanalipud sa pasismo sa AFP.

Gunit ni Duterte ang Comelec nga mayorya sa mga upisyal nga pinili niya. Gihatag niini ang kontrata sa pagdeliber sa mga balota sa kum-

panyang gipanag-iyahan ni Dennis Uy, nailang kroni ni Duterte. Siplat lang kini sa siguradong manipulasyon sa mamahimong resulta sa eleksyon. Ang hulga ni Duterte samtang nakaatubang sa mga pulitiko sa Bangsamoro Autonomous Region in Muslim Mindanao nga pagagamiton niya ang militar kung “magkagubot,” usa ka dili malimod nga kamandoang sigurohong ang boto mapadulong sa iyang pundok.

Sukwahi sa kanhing deklarasyong modagan siya pagkabise-presidente, wala nagsumite sa iyang kandidatura si Duterte ug nagdeklarang “magretiro na” sa pulitika (gisulti na niya kining maong bakak niadtong 2015). Ang matitud-anon na hinuon niyang alipures nga si Bong Go ang nagre-histrong kandidatong bise-presidente sa PDP-Laban. Kadungan niini, gideklara ni Duterte nga ang anak niyang si Sara ang mamahimong kandidatong presidente ni Go.

Lagmit nga aduna pay negosasyon kung paunsa sila magbahin sa poder kung ang pinal nga suportahan ni Duterte mao si Ferdinand “Bongbong” Marcos, Jr., nga nagre-histrong kandidato sa pagka-presidente ilalum sa “Partido Federal ng Pilipinas,” nga gitukod sa mga pulitikon upisyal usab ni Duterte. Matud ni Marcos, bisan og laraw niyang makatimbayayong si Duterte isip kandidatong bise-presidente, abli daw siyang makasangga si Bong Go, o kinsamang ipuli nga kandidato sa pundok ni Duterte.

Kinahanglang hugot nga makmakon ug tul-iron ang pagdagan ni Bongbong Marcos isip presidente sa pagsulay nga hingpit nga ipanumbalik ang pamilya sa pasistang diktador sa poder. Pait kaayo kung pagadumdumon ang ika-50 nga katuigan sa ngitngit nga panahon sa balaod militar ilalum sa usa na usab ka Marcos.

Ang posibleng panagsangga sa mga Marcos ug Duterte kabahin sa nagapadayon nilang panagkonsabuhay, kauban ang pundok ni Arroyo, sa milabayng unum ka tuig. Ilalum ni Duterte, nahatagan og pabor ang

mga Marcos, giparangalan isip “banyani” ang diktador ug giluwang asawa niyang si Imelda sa pag-aresto ug pagkabilanggo. Ang konsabuhay sa Duterte-Marcos-Arroyo ang pinakaitum nga simbolo sa pasismo, korapsyon ug pagpahimulos sa Pilipinas.

Sa milabayng kapin 35 ka tuig, gigamit sa mga Marcos ang gatasan ka bilyong pisong kinawat nga bahandi aron makabalik sa lain-laing sanga sa gubyerno, tuison ang pangkasaysayang hukum sa katawhan sa diktadurya, ug puntingon ang pagpanumbalik sa kinatas-ang gahum.

Ang hulga sa pagpabilin sa gahum ni Duterte ug sa iyang mga alipures, ug sa pagpanumbalik sa poder sa mga Marcos, labaw nga misugnod sa nagdilaab nga kasuko sa katawhang Pilipino. Walay kabutngan ang kalagot nila batok sa duha ka pasista nga parehong naghari pinaagi sa pagpanumpo, pagpanglimbong ug pagpaantus.

Ang iskema sa mga Duterte ug Marcos nga palapdon ug palanaton ang ilang gahum siguradong maghimugso sa dakung pulitikanhong pa-

nagbangi sa mga umalabot nga bulan. “Dili na subling tugutan!” ang nagkahiusang singgit sa lapad nga mga pwersang demokratiko ug saad nga batukan ang pagpanumbalik sa mga Marcos ug pagpabilin sa mga Duterte sa poder.

Kinahanglang magkapit-bisig ug tibuk-on ang pinakabaga ug pinakalapad nga han-ay aron babagan sila Duterte ug Marcos sa ilang dautang laraw nga ipailalum ang katawhan sa ilang tinguhang maghari. Maayo nga magtinabangay ug maghinatagay ang tanang partidong anti-Duterte aron matibuok ang ilang panaghiusa sa kaayuhan sa tanang bahin ug sa tibuok katawhan. Kinahanglang molihok ang tibuok katawhan, ilabina ang mga kabatan-onan, ug ipadungog ang nagkahiusang singgit batok sa hulga sa pasismo ug diktadurya ilalum sa mga Duterte ug Marcos.

Ang panagsangga nila Duterte ug Marcos sa eleksiyong 2022 timailhan sa labaw nga pagkadunot sa nagharing sistema sa Pilipinas. Ginapakita niini nga ang pulitikanhong paghari sa mga reaksyunaryong hut-ong sa Pilipinas labaw nga nahimong madaugdaugon sa katawhan ug nag-alagad sa interes sa pipila.

Husto nga ginaatubang sa katawhan ang umalabot nga eleksyon isip natad sa pakiglantugi sa tiraniya ni Duterte ug sa pagpanumbalik sa mga Marcos. Niini nga panahon, kinahanglan usab nga pasubsubon ang pakigbisog sa mga mamumuo, mag-uuma, ug uban pang demokratikong sektor aron ias dang ang ilang kaayuhan taliwala sa krisis ug pandemya.

Tungod padayon pa gihapon ang madaugdaugon ug mapahimuslanong sistema sa Pilipinas, ang umalabot nga eleksyon dili lahi sa basihan sa tanang milabayng eleksyon nga lumba sa mga representante sa nagharing hut-ong. Busa, samtang nakiglantugi sa eleksyon, kinahanglang manglimbasog ang katawhan sa pagbaktas sa dalan sa rebolusyonaryong pakigbisog aron tapuson ang paghari sa tibuok dunot nga sistema. AB

Bolyum LII Ihap 19 | Oktubre 7, 2021

Unod

Editorial: Pakyason ang pagkonsabuhay nila Duterte ug Marcos sa eleksiyong 2022 1

Mga bag-ong kandidato sa Makabayan 3

Mga Pulang mangugubat, gimasaker 3

Mga opensiba, giilunsad sa BHB-Negros 4

Duterte, Marcos, walay kalainan 4

Mga protesta sa katawhan 4

Padayon ang kalipay sa mga heneral sa 2022 5

Badyet alang sa 2022, gipasasan 5

Bakuna, kanus-a moabot sa kabanikanhan? 6

Sa mubong pagkasulti 7

Mga armas sa brutal nga pagpamomba 8

Katungod sa panimuyo, pagaligisan 9

Mga mag-uuma sa humayan, lugi 10

Ang Ang Bayan ginamantala duha ka hugna matag bulan sa Komite Sentral sa Partido Komunista ng Pilipinas

Ang Ang Bayan ginapagawas sa pinulongang Pilipino, Bisaya, Iloco, Hiligaynon, Waray, Ingles ug Espanyol. Nagadawat ang Ang Bayan og mga kontribusyon sa porma sa mga artikulo ug balita. Ginaawhag usab ang mga tigbasa nga magpadangat og mga puna ug rekomendasyon sa pagpalambo sa atong mantalaan.

 @cpp_angbayan

 fb.com/editorsofAB

 cppinformationbureau@gmail.com

Mga bag-ong kandidato sa Makabayan alang sa Senado ug Kongreso

Pormal nga gipili sa koalisyong Makabayan sa nasudnong kumbensyon niini niadtong Setyembre 27 silang Atty. Neri Colmenares ug unyonistang si Elmer Labog isip kandidato sa pagkasenador sa eleksiyong 2022. Ayha niini, nag-anunsyo niadtong Setyembre 26 ang mga progresibong partidong Bayan Muna, Anakpawis Partylist, Gabriela Women's Party, Kabataan Partylist ug ACT Teachers Partylist sa kumpletong listahan sa ilang mga nominado sa Kongreso.

Gipili sa Bayan Muna isip unang nominado niini si Teddy Casiño, sunod si Rep. Ferdinand Gaité isip ikaduhang nominado ug si Amirah Lidsan, kinatibuk-ang kalihim sa Moro Christian People's Alliance ug kumbenor sa Sandugo.

Subling gipili sa Gabriela Women's Party si Rep. Arlene Brosas isip unang nominado. Nagbarog isip ika-

duha ug ikatulong nominado silang Dr. Jean Lindo ug Lucy Francisco.

Gipili sa Anakpawis Partylist ang kanhing kalihim sa Department of Agrarian Reform ug representante niini gikan 2004 hangtud 2013 nga si Rafael "Ka Paeng" Mariano isip unang nominado. Silang Lana Linaban sa Kilusang Mayo Uno ug Francisco Mariazeta, Jr. ang mobarog nga ika-

duha ug ikatulong nominado sa partido.

Gipili usab sa ACT Teachers Partylist ang kasamtangan niining representante sa Kongreso nga si Rep. France Castro isip unang nominado. Silang Antonio Tinio, nga mi-representa sa partido sa Kongreso gikan 2010 hangtud 2019, ang ikaduhang nominado ug si Dr. David Michael San Juan ang ikatulo.

Si Raoul Manuel, kanhing presidente sa National Union of Students of the Philippines, ang gipili sa Kabataan Partylist isip unang nominado. Silang Angelica Galimba ug Jandeil Roperos ang magsilbing ikaduha ug ikatulong nominado sa partido. **AB**

May sakit nga mga Pulang manggugubat, tulog dihang gimasaker

Gitaho sa mga yunit sa Bagong Hukbong Bayan (BHB) ang dayag nga paglapas sa Armed Forces of the Philippines (AFP) sa internasyunal nga makitawhanong balaod sa pagmasaker sa upat ka Pulang manggugubat sa Negros. Duha ka manggugubat usab sa Cordillera ang gidagit ug gitortyur aron "mosurender."

Wala nay katakus nga mosukol ug tulog ang upat ka Pulang manggugubat dihang gipatay sila sa mga tropa sa 303rd IBde sa Hacienda Builders, Barangay San Pablo, Manapla, Negros Occidental niadtong Setyembre 30, alas-2 sa kaadlawon. Nagpadangop ang upat sa nasangpit nga lugar aron magpaayo sa trang-kaso.

Giparangalan sa BHB-Negros Island ang upat nga namartir nga silang Marilyn Badayos (Ka Monet), Rudy Carbajosa (Ka Brod), Ronilo Desabille (Ka Wowie), ug Rufino Bocaval (Ka Simo).

Kapin usa ka bulan nang gitago sa 503rd IBde ang magtiayong Ricca Llanes ug Daniel Ladawan, Jr. nga gidagit sa mga tropa niini niadtong Agosto 7. Makigkita unta ang magtiayong Pulang manggugubat sa ilang mga paryente. Gipreso sila sa hedkwarters sa 503rd IBde sa Calanan, Tabuk City, Kalinga ug gihikawan sa katungod nga mokuha og

abugado ug makita sa pamilya.

Pagpatay. Girakrakan sa mga elemento sa 9th ID si July Barotillo, kanhing lider sa grupong Bayan, sa iyang balay sa Barangay Lamon, Goa, Camarines Sur niadtong Oktubre 1. Nangatungdanan siya isip Barangay Secretary sa ilang lugar.

Pag-aresto. Gipreso sa gama-gamang kasong pagpatay ang boluntir nga magtutudlo sa eskwelahang Lumad nga si Lorena Sigua. Giaresto siya niadtong Setyembre 19 sa mga pulis sa utlanang lungsod sa Marilao ug San Jose del Monte sa Bulacan.

Unum nga sibilyan ang ilegal nga giaresto sa militar sa Masbate human giakusahang mga myembro sa BHB. Giaresto niadtong Setyembre 26 si Chito Huligaña sa Barangay Nainday, Placer. Malisyosong giakusahan ang biktima isip taas nga upisyal sa BHB.

Ayha niini, giaresto silang Michael Funelas, Myra Letada, Maricris Letada, Sheryl Salazar ug

Vicky Ontog niadtong Setyembre 25 sa Barangay Piña, San Jacinto.

Sa taho sa BHB-South Central Negros niadtong Oktubre 4, giaresto sa mga sundalo ang mag-uumang si Pedro Montecino ug anak nga si Christopher sa Sityo Kubay-Anahaw, Barangay Carabalan, Himamaylan City. Hangtud karon gunit pa sa 94th IB ang mag-amahan.

Giaresto sa mga pulis ug militar sa gama-gamang mga kaso silang Lino Baez sa Bayan-Batangas ug Willy Capareño sa Anakpawis-Batangas sa tinutuluyang bahay sa Manggulang 1, Sariaya, Quezon alas-2 sa buntag niadtong Oktubre 6. Ginapangita pa sa pamilya kung asa sila gidala.

Pagpamomba. Pipila ka hugna nga nanghulog og bomba ang Philippine Air Force (PAF) sa Barangay Dungeg, Sta. Teresita, Cagayan niadtong Setyembre 21 na grabeng miguba sa umahan ug panginabuhian sa mga mag-uuma.

Sa Northern Samar, giistraping ug unum ka bomba ang gihulog sa militar gamit ang usa ka FA-50 fighter jet ug uban pang eroplanong iggugubat sa San Francisco, Las

"Mga Pulang..." ipadayon sa panid 4

Mga opensiba, gilunsad sa BHB-Negros

NAGLUNSDAD OG OPERASYONG isnayp ang Bagong Hukbong Bayan (BHB)-Central Negros batok sa detatsment sa militar sa Barangay Budlasan, Canlaon City, Negros Oriental niadtong Setyembre 22. Gilunsad ang armadong aksyon isip paghatag hustisya sa pagmasaker sa mga mag-uuma sa maong lugar niadtong Marso 2019. Usa ka sundalo sa 62nd IB ang napatay sa armadong aksyon.

Giatake sa BHB-South Central Negros ang nakabulag nga nag-operasyong yunit sa 94th IB sa Sityo Kubay-Anahaw, Barangay Carabalan, Himamaylan City niadtong Oktubre 1. Upat ka sundalo sa 94th IB ang samaron sa 10-minutong panagsangka.

Sa Camarines Sur, giisnayp sa BHB-East Camarines Sur ang nag-operasyong tropa sa 83rd IB sa Barangay Scout Fuentebella, Goa niadtong Oktubre 1. Usa ang napatay nga sundalo.

Napatay sa operasyong partisano sa BHB-Albay ang upisyal sa paniktik sa Philippine National Police-Guinobatan sa Barangay Peñafrancia, Daraga niadtong gabii sa Setyembre 25. Nalambigit ang maong upisyal sa pagtukod og kutay paniktik sa mga komunidad ug pipila ka beses nang nagbutang sa masa sa peligro.

Duterte, Marcos, walay kalainan

GIPANGULOHAN SA BAGONG Alyansang Makabayan (Bayan) ug Campaign Against the Return of the Marcoses and Martial Law (Carmma) ang protesta sa katawhan sa Maynila niadtong Setyembre 21 isip pagdumdum sa ika-49 nga katuigan sa deklarasyon sa balaod militar ni Ferdinand Marcos.

Matud sa mga nagprotesta, mahinungdanon ang pagdumdum sa balaod militar tungod sa pag-tunhay sa lama sa pasismo ug mga hulga sa pagkapyot sa pwesto sa tiranong si Duterte. Kinahanglang dumdumon ang ngitngit nga tuig aron pugngan ang pagbalik sa mga Marcos sa Malacañang ug rebisyunismo sa kasaysayan niini.

Aduna usay susamang mga protesta sa mga syudad sa Baguio, Calamba, Cebu, Iloilo, Davao ug Cagayan de Oro, ingonman sa Cavite ug Cagayan Valley.

Kadungan niini, nagprotesta ang mga mamumuong panglawas alang sa makitawhanong pagtrato sa ilang han-ay sa Bacolod City. Usa ka adlaw ayha niini, nagpiket usab ang mga mag-uuma sa sentro sa Bacolod City aron dumdumon ang Escalante Massacre nga nahitabo niadtong panahon sa diktaduryang US-Marcos.

Sa gawas sa nasud, gilunsad ang koordinadong mga protesta sa United Kingdom, HongKong, Montreal sa Canada, France, Netherlands, Chicago, Manhattan sa New York, Seattle, Korea ug Belgium.

Naglunsad usab ang lain-laing grupo sa mga porum, protestang online, mga katiguman ug uban pang porma sa mga aktibidad.

"Mga Pulang..." gikan sa panid 3

Navas niadtong Setyembre 16. Milungtad ang pagpamomba og halos pito ka oras nga nagtukmod sa mga residente nga temporaryong magbakwit sa kasikbit nga baryo.

Sa misunod nga adlaw, naghulog usab ang PAF og bomba ug nangistraping sa Barangay E. Duran, Bobon. Natukmod ang 2,000 ka residente nga temporaryong magbakwit sa sentro sa Bobon. **AB**

Mga tsuper batok sa pagtaas sa presyo sa lana. Nagprotesta ang mga tsuper ug kabatan-onan sa East Avenue, Quezon City niadtong Oktubre 5 aron kundenahon ang unum ka semanang sagunson nga taas-presyo sa lana. Sa banabana sa Piston, mikabat na sa ₱4 kada litro ang giusbaw sa presyo sa gasolina, ₱5.65 kada litro sa *diesel* samtang ₱5.30 usab sa *kerosene*.

Pangkalibutang Adlaw sa mga Magtutudlo. Gidumdum sa Alliance of Concerned Teachers ang Pangkalibutang Adlaw sa mga Magtutudlo niadtong Oktubre 5 sa Mendiola, Manila. Gipawanagan nila ang disentang sweldo, benepisyo ug ayuda taliwala sa krisis sa ekonomiya ug panglawas. Gikundena usab nila ang nagkagrabeng atake sa rehimeng Duterte ug pagpasagad niini sa laygay nga kahintang sa mga magtutudlo. Aduna usay protesta ang mga magtutudlo sa Manila Science High School sa gawas sa ilang eskwelahan.

Demolisyon sa Manila Bay, gibabagan. Nagpiket ang mga mangingisda ug grupong maki-kinaiyahan atubangan sa Manila Bay niadtong Setyembre 24 aron kundenahon ang padayon nga pagduso sa rehimeng Duterte nga idemolis ang mga pangisdaanan sa tuway ug tahong sa Cavite City, Bacoar City, Noveleta ug Kawit. Kauban sa mga mangingisda ang mga aktibistang maki-kinaiyahan nga nagprotesta isip pakighiusa sa Global Climate Strike.

Kabataan Partylist, nagpiket sa Comelec. Nagpiket niadtong Setyembre 29 ang mga myembro sa Kabataan Partylist atubangan Comelec sa Intramuros, Manila aron ipanawagan ang komprehensibo, hapsay ug dali nga pamaagi sa pagrehistro alang sa minilyon pang potensyal nga mga botante. Niadtong Setyembre 30, gipalungtad na ang pagparehistro hangtud Oktubre 31.

Mga mamumuog sa piyer, ibalik na. Nagpiket ang Unyon ng mga Manggagawa sa Harbour Centre atubangan Department of Labor and Employment (DOLE) niadtong Setyembre 30 aron iduso ang pagpagula niini og kamandoan para makabalik na sa trabaho ang 216 ka mamumuog gitangtang sa kumpanya niadtong Enero. Subay kini sa desisyon sa Korte Suprema niadtong Hunyo 28 nga nagmando nga ibalik na sila ug himuong regular. Ayha niini, 2017 pa nagdesisyon ang DOLE nga angayan silang himuong regular.

Padayon ang kalipay sa mga heneral

Nanghulga si Rodrigo Duterte niadtong Setyembre 24 nga dili siya magduhaduhang gamiton ang militar oras nga "mahimong gubot" ang eleksyon sa 2022. Sa daghang higayon, salig ang tirano nga pabiling gunit niya ang pag-salig sa mga heneral sa Armed Forces of the Philippines (AFP) tungod sa iyang padayon nga pagbubu og pabor alang kanila.

Sa badyet pang-2022, ₱222 bilyon ang ginapangayo sa Department of National Defense (DND), ang ahensyang nagadumala sa militar—mas taas og ₱16.2 bilyong kumpara karung tuiga.

Ang Philippine Army magadawat og ₱103 bilyon. Ang kapin 100,000 pwersa niini ang tighasol karon sa mga baryo ug komunidad sa brutal nga gyera kontra-insurhensiya sa rehimen. Parehong tig-₱32 bilyon ang madawat sa Navy ug Air Force.

Halos ₱630 milyon ang direktang pagakontrolon sa upisina ni Sec. Delfin Lorenzana. Kabahin niini ang ₱109 milyon alang sa puno sa anomalyang programa sa pagpas-render nga Enhanced Comprehensive Local Integration Program. Gisugyot usab ni Lorenzana nga ang paghatag sa ₱35 bilyon alang sa programang "modernisasyon" sa AFP isalig kang Duterte. Daw dugang kini sa *pork barrel* sa presidente nga mamahimo niyang ipanghatag

sa paboritong mga heneral.

Nagbaha ang *pork barrel*

Gawas sa badyet sa DND, aduna pay laing ₱29.2 bilyon nga ginabangayo ang National Task Force to End Local Communist Armed Conflict (NTF-ELCAC). Miburot ang badyet sa ahensya og ₱11 bilyon kumpara sa kasamtangang tuig.

Ang ₱28.12 bilyong bulto sa ginapangayo niining pondo subling mapadulong sa Barangay Development Program (BDP). Ilalum sa BDP, magadawat kuno og ₱20 milyon ang kada barangay nga "nalimpyo" na sa impluwensya sa rebolusyonaryong kalihukan. Niadto pang Enero 2021 gibutyag sa Partido ang BDP isip *pork barrel* sa mga heneral aron kontrolon ang mga gobernador ug meyor sa eleksyong 2022. Dugang ₱1.08 bilyon ang gipangayo sa Department of Interior and Local Government para pangpuno sa pondo sa NTF-ELCAC.

Para niining tuiga, mibaha na ang *pork barrel* sa BDP sa balwarte sa pamilyang Duterte sa Davao City ug rehiyon sa Davao. Anaa sa ₱4.3 bilyon ang gigahin sa rehiyon, samtang ₱1.64 bilyon usab ang sa Davao City. Gibubuan usab og pondo ang Caraga, Northern Mindanao ug Soccsksargen (South Cotabato, Cotabato, Sultan Kudarat, Sarangani, General Santos).

Sa mga rehiyong gipaburan sa pondo sa BDP nahitabo ang dakung ihap sa mga pagpatay sa mga sibilyan, iligal nga pag-aresto ug uban pang paglapas sa tawhanong katungod sukad nga milingkod si Duterte sa pwesto hangtud sa tunga-tunga niining tuig.

Ang mga magbabalaod lang sa bloke ng Makabayan ang mikontra sa pagratsada sa rehimen sa kontra-katawhang badyet niini. Samtang, nagsaad usab ang pipila ka senador nga haw-asan og pondo ang NTF-ELCAC.

Badyet alang sa 2022, gidalidali

HUMAN SA MANDO ni Rodrigo Duterte, paspas nga giaprubahan sa iyang mga alipures sa Kongreso niadtong Setyembre 30 sa ikaduha ug ikatulong pagbasa ang sugyot nga badyet alang sa 2022 bisan og nabulit kini sa anomalya.

Ang ₱5.02 trilyong sugyot nga badyet ang pinakadaku sa kasaysayan sa nasud. Kabahin niini ang ₱8.2 bilyong badyet sa Office of the President. Kapin katunga niini (₱4.5 bilyon) alang sa "intelligence and confidential funds" nga wala ginapahibalo sa publiko kung paunsa gigamit.

Tataw usab ang dehadong pagtubag sa pandemya ug pangpublikong panglawas luyo sa pagkahagba sa nasud sa kumunoy sa Covid-19. Walay gigahin nga badyet alang sa bag-ong gamit o imprastruktura sa 72 ka pangpublikong ospital, bisan og hilabihan na kining nadat-ogan sa pagdawat sa mga pasyenteng adunay Covid-19. Wala usay badyet alang sa Research Institute for Topical Medicine nga usa sa nag-unang mga nagproseso sa mga *testing* para sa Covid-19.

Lakip sa mga gikibhangan og badyet ang Philippine General Hospital, nga gigahinan lamang og ₱5.66 bilyong badyet. Gikibhangan usab og ₱14 bilyon ang badyet sa gamit ug operasyon sa 64 ka pangpublikong ospital.

Wala usay pondo alang sa benepisyo sa mga mamumuo sa panglawas nga anaa atubangan sa pagsumpo sa pandemya. Gikibhangan usab ang kanhi nang kulang nga badyet alang sa mga serbisyong panglawas ug mga gamit sama sa mga *personal protective equipment*. Ang pondo usab alang sa mga *booster shot* nga bakuna gitagad nga dili-programado ug ginapangitaan pa og pondo, o kaha mangutang pa.

Kanus-a moabot sa kabanikanhan ang bakuna?

Dugay pa ayha makaabot sa kabanikanhan ang mga bakuna. Sa milabayng pito ka bulan, puno sa kanihit sa suplay, kalangan ug paboritismo ang kampanya sa pagbakuna batok sa Covid-19 sa Pilipinas. Niadtong Hulyo, gi-reklamo sa daghang upisyal sa lokal nga gubyrno ang sagad nga pagpabor ni "vaccine czar" Gen. Carlito Galvez sa mga lugar nga giharian sa pamilya, alipures ug mga kapartido ni Rodrigo Duterte. Sa dugay nga panahon, gibawal usab ang pagpalit sa mga lokal nga gubyrno sa mga kumpanyang parmasyutika gawas sa giareglong kontrata sa mga ginsakpan ni Duterte sa gubyrnong Chinese.

Kadungan sa nihit, langan ug dili patas nga distribusyon sa bakuna, padayon ang pagkuyanap sa bayrus, ilabina sa mas makatakod nga baryant niini nga Delta, sa tanang bahin sa nasud. Nataho ang abereyds nga 20,000 ka bag-ong kaso sa impeksyon matag adlaw niadtong Setyembre 9-15, ang pinakataas nga sinemanang ihap sukad nagsugod ang pandemya.

Misaka ang tantos sa impeksyon sa Isabela, mga prubinsya sa Samar, Misamis Oriental, Bukidnon, General Santos City ug mga lugar nga kanhing giilang "ubos ang risgo." Daghang estorya-estorya sa paghagurus sa pandemya sa mga suuk nga bahin apan wala nakumpirma tungod kay walay *testing* ug *contact tracing* sa maong mga lugar. Aduna nay mga tahong natakdan ang pipila ka yunit sa Bagong Hukbong Bayan nga nag-gimbuhatong masa.

Nagtaho og pag-ubos sa mga kaso sa impeksyon sa unang semana

sa Oktubre. Apan matud na usab sa DOH, kini tungod miubos ang ihap sa mga ginapahigayong *test* ug mga problema sa pagtaho. Niadtong Oktubre 6, kapin 2.6 milyon na ka Pilipino ang natakdan ug halos 39,000 na ang namatay sa sakit na Covid-19.

Niadtong Oktubre 1, 74.7 milyong dosis pa lang sa bakuna ang miabot sa Pilipinas. Lapas katunga pa lang kini sa gikinahanglan para tibuok mabakunahan ang dili moubos sa 77 milyong target sa populasyon sa nasud. Ang 40.5 milyong dosis gipalit gikan sa kumpanyang Chinese nga Sinovac sa sikretong presyo. Ang uban donasyon gikan sa Covax Facility sa World Health Organization.

Niadtong Setyembre 30, 45.6 milyong bakuna pa lang o 61% sa suplay ang natupok. Sa target nga bakunahan karong tuiga, 21.36 milyon pa lang o 27.69% ang nabakunahan sa duha ka dosis. Ang maong

tantos usa sa pinakaubos sa Asia. Usa kini sa mga hinungdan kung nganong naulahi ang Pilipinas sa 53 ka nasud sa hisgutanan sa kapasidad nga mobarog gikan sa pandemya.

Gibubu ang mayorya sa bakuna sa National Capital Region (NCR) ug kasikbit niining mga rehiyon nga Calabarzon ug Central Luzon aron papaspason kuno ang pag-abli sa ekonomiya. Sa nasangpit nga mga rehiyon nagamit ang 57.49% sa mga bakuna o 26.22 milyong dosis.

Layo ang gintang sa tantos sa tibuok nabakunahan tali sa mga rehiyon, ingonman tali sa mga sentrong syudad ug prubinsya. Pinakataas ang tantos sa tibuok nabakunahan sa NCR (72%). Layo nga misunod ang Cordillera Autonomous Region (28.13%) ug Davao Region (25.44%).

Pinakaubos ang tantos sa tibuok nabakunahan sa Bangsamoro Autonomous Region of Muslim Mindanao (8.7%) ug Soccsksargen (13.9%). Ang tantos nga nataho sa nahabilin pang mga rehiyon nagdula tali sa 15% ug 20%.

Halos Setyembre na dihang bahinan og daku-dakung ihap sa bakuna ang mga lugar nga "ubos ang risgo." Usa dinhi ang rehiyon sa Bicol nga nakatupok pa lang og 1.16 milyong dosis hangtud niadtong Setyembre 27. Anaa sa 13.7% pa lang sa target nga populasyon sa rehiyon ang natupukan og duha ka dosis.

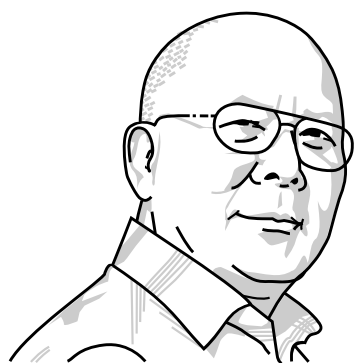
Samtang, nakatakda nang sugdan karong Oktubre sa rehiyon sa Davao ang pagbakuna sa mayorya sa populasyon, lakip ang mga batang nag-edad 12-17. Ang rehiyon ang usa sa adunay pinakataas nga ihap sa nabakunahan (2.15 milyon) relatibo sa target niining populasyon (3.76 milyon). Katunga niini mga residente sa Davao City, kung asa meyor ug bise-meyor ang mga anak ni Duterte.

70 ORGANISASYON UG 900 INDIBIDWAL ang nagpetisyon batok sa

Pasig River Expressway (PAREX)
Project ni **Ramon Ang**
nga magpagrabe sa trapiko
sa lugar ug magadaut
sa ekosistema sa suba.

Gikan sa: AltMobility PH

**Bienvenido
Lumbera**

**Abril 11, 1932
– Setyembre
28, 2021**

magbabalak, dramatisa,
kritiko sa kultura ug literatura
ug magtutudlo, Pambansang
Alagad ng Sining ug nasudnon-
demokratikong aktibista.

\$385 bilyon

ang gipautang sa China
sa 165 kabus nga nasud,

lapas sa ilang katakus nga
bayaran. **Malubong** ang
maong mga nasud **sa utang**
ug mapugos nga **isutahan** sa
China ang ilang **natural nga**
rekurso isip bayad.

Gikan sa: AidData

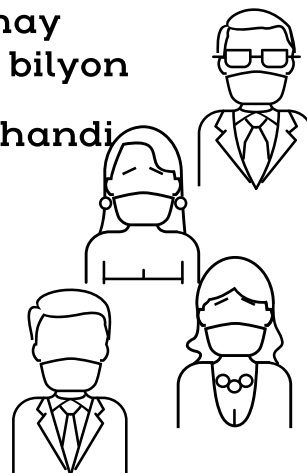
596

Pilipino nga adunay
bahandi nga ₱2.5 bilyon

ug
2,200 nga adunay bahandi
nga ₱1.5 bilyon

ang angayang pahamtangan sa **1%-3%**
sa **"buwis sa bahandi."** Ang buhis
sa 50 ka pinakaaduhan pa lang
makatigom na og ₱236.7 bilyon
kada tuig—pondong mamahimong
gamiton pang-ayuda sa pandemya.

Gikan sa: Ibon Foundation

3,000

pangisdaanan sa bangus
ang magun-ub

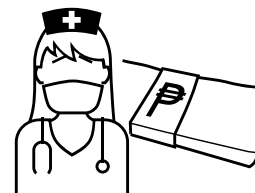
sa planong pagsugod sa pagmina og
magnetite sa Lingayen Gulf sa Pangasinan.

Gikan sa: Pangasinan People's Strike for the Environment

₱3,000-₱9,000

gisugyot nga "singular allowance"
nga gibalibaran sa mga healthworker

tungod ginaliyukan niini ang paghatag
og mas taas nga mga benispisyo.
Sa **1.8 milyong mamumuong**
panglawas, 526,727 lamang
ang **makadawat** niini.

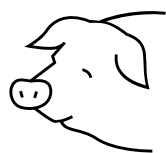
Gikan sa: Alliance of Health Workers

900

indibidwal nga nakabase
sa **Pilipinas** ang pinangalanan
sa gitawag og **Pandora Papers,**

mga dokumentong nag-unod og impormasyon kalabot sa **tago**
nga mga kumpanya ug katigayunan sa labing adunahan sa
tibuok nasud. Duha niini ang mga **alipures ni Rodrigo Duterte**
nga silang **Sec. Arthur Tugade** ug **Dennis Uy.**

Gikan sa: Philippine Center for Investigative Journalism

25% -35%

ibinagsak sa presyo
sa pagbili ng buhay
na baboy

nitong taon dahil sa labis-labis na importasyon ng karneng baboy.

Gikan sa: Pork Producers of the Philippines

Mga armas sa brutal nga pagpamomba ug istraping

Ialalum sa pasistang rehimeng Duterte, gisugdan ang brutal nga taktika sa paggamit og mga *drone*, helikopter ug *fighter jet* sa pagpamomba ug pagpang-istraping sa gyerang kontra-insurhensiya.

Sa milabayng mga tuig, wala ug too ang pagpalit sa Armed Forces of the Philippines (AFP) og mga gamit aron pakusgon ang “superyoridad sa kahanginan” niini. Gatasan ka bil-yong piso ang giusik-usikan alang sa pagpalit og mga *drone*, helikopter, *fighter jet*, *rocket*, kanyon, ug bomba. Ginapagawas nga kabahin kini sa “modernisasyon” sa mga kahimang militar alang sa pagpangandam sa pagdepensa batok sa interbensyon sa South China Sea. Ang tinuod, dakung bahin niini ginagamit sa todo-gyera batok sa katawhan sa kabanikanhan.

Sa kasamtangan, adunay 17 ka *medium-altitude long-endurance drone* ang AFP, lakip ang walo ka Hermes 450 ug siyam ka Hermes 900. Gipalit kini sa kumpanyang Elbit Systems sa Israel nga kasosyo sa US. Dugang pa dinhi ang dili moubos sa 15 ka ScanEagle *drone* sa AFP. Ginagamit ang maong mga *drone* para sa estratehikong pagsarbeylans sa lapad nga erya.

Aduna usay mas gamay nga *drone* sama sa Raptor 1, Knight Falcon 1, ug RQ-11 Raven 3 sa arsenal sa

AFP nga mas ubos ang kapasidad ug kayang mosulbong sa maksimum nga 5 kilometro. Adunay gagmay nga *quadcopter* (upat ka elisi) nga mas ubos ang lupad ug ginagamit kaabag sa mga operasyong taktikal. Adunay nakatak dang ideliber nga 1,066 ka ingon niini *quadcopter*. Kaabag usab sa AFP ang mga pwersang militar sa US nga nagagamit og mga *drone* nga ginakontrol gikan sa base niini sa kampo sa Zamboanga City.

Ang mga *drone* mao ang mga eroplano nga walay sakay nga tawo nga distansyang ginakontrol pinaagi sa satelayt o radyo. Karga niini ang kusog nga *electro-optical camera* (nagakuha og litrato), *infrared thermal imaging camera* (nagakuha og litrato gamit ang temperatura) ug lain-laing gamit para sa pagsarbeylans sa yuta. Wala pa sa arsenal sa AFP ang mga armadong *drone*, ingonman adunay mga taho gikan 2018 nga adunay mga *drone* nga nagahulog og bomba. Sa kasamtangan, subsub ang paggamit sa mga *drone* sa intelidyens, sarbeylans, rekonay-sans (o pagsubaybay) ug “target acquisition” o pagpangita sa target.

Nagagamit usab ang AFP og mga depilotong eroplanong Cessna nga adunay dalang himan pangsarbeylans.

Ginagamit sa AFP sa pagpamomba ang mga helikopter iggugubat sama sa MD-520MG ug Agusta Westland (AW 109). Sa kasamtangan, gunit sa AFP ang 13 ka AW 109 ug 15 ka MD-520MG. Nagahulog og bomba ang maong mga helikopter gamit ang 6-7 ka *rocket* nga adunay dayametro o taba nga 2.75 pulgada ug gibug-aton nga 15 ka kilo ang matag usa. Aduna usay mga *rocket* nga Hydra nga 6.2 kilo. Nagagamit usab ang AFP og mga Sikorsky nga helikopter nga mamahimo usang kargahan og masinggan arong mang-istraping.

Ginagamit usab sa AFP sa pagpamomba ang mga eroplanong iggugubat sama sa FA-50 *fighter jet* (nga gipalit niadto pang 2014) ug A-29B Super Tucano (nga pagasugdang gamiton sa 2023 human ang panahon sa pagbansay). Ang FA-50 kayang molupad sa gipaspason nga 1,837.5 kph (kilometro kada oras), samtang ang Super Tucano adunay gipaspason nga 590 kph. Adunay kapasidad ang maong mga eroplano nga magkarga og hangtud pito ka dagkung bomba. Mipalit ang AFP og mga bombang AGM-65 Maverick nga adunay gibug-aton nga 210-304 kilo (katugbang sa 4-6 nga sakong bugas). Nagagamit usab ang AFP og mga eroplanong Bronco, OB-12 ug Marchetti *jet* sa pagpangahulog og bomba. Ginahulog ang bomba subay sa impormasyon nga nakuha sa mga *drone*.

Gawas sa pagdala og bomba, ang maong mga eroplanong iggugubat mamahimo usab nga magdala og mga *rocket*. Ginakab-itan usab kini og M61 Vulcan nga masinggan nga adunay kapasidad nga awtomatikong moapagula og 6,000 ka bala sa usa ka minuto. Ang pagpang-istra-

“Mga armas...” ipadayon sa panid 9

Legend: ■:Klase ▲:Gitas-on sa lupad ▶:Tulin ◀:Pakpak/Elisi ☒:gidugayon sa ere ↔:Gilapdon

 <p>Hermes 450</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Drone ▲ 5.5 km ▶ 176 kph ☒ 17 oras ▶ 10.5 metro ↔ 6.1 metro 	 <p>Hermes 900</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Drone ▲ 10.3 km ▶ 220 kph ☒ 36 oras ▶ 15.0 metro ↔ 8.3 metro 	 <p>ScanEagle</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Drone ▲ 5.9 km ▶ 80 kph ☒ 24 oras ▶ 3.1 metro ↔ 1.7 metro
 <p>FA-50</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Eropelano ▲ 14.6 km ▶ 1,837 kph ▶ 9.5 metro ↔ 13.1 metro 	 <p>SuperTucano A-29B</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Eropelano ▲ 10.7 km ▶ 590 kph ☒ 8.4 oras ▶ 11.1 metro ↔ 11.4 metro 	 <p>AW109</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Helikopter ▶ 311 kph ▶ 11.0 metro ↔ 6.1 metro
 <p>OV-10 Bronco</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Eropelano ▲ 9.1 km ▶ 460 kph ▶ 12.2 metro ↔ 13.4 metro 	 <p>Marchetti</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Eropelano ▲ 12.2 km ▶ 980 kph ☒ 3.8 oras ▶ 8.4 metro ↔ 9.3 metro 	 <p>MD520MG</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Helikopter ▲ 1.3 km ▶ 244 kph ▶ 8.1 metro ↔ 9.8 metro

Katungod sa panimuyo, pagaligsan sa MCRP

Gipaspan sa rehimeng Duterte ang konstruksyon sa kontra-katawhang Malolos-Clark Railway Project (MCRP) nga mopalayas sa gibanabanang 1,416 pamilya sa Pampanga, Tarlac ug Bulacan. Ang maong proyekto pagapondohan gamit ang \$2.75-bilyong (₱137.5 bilyon) pautang gikan sa Japan International Cooperation Agency ug Asian Development Bank. Sa milabayng 12 ka bulan, gipaspan ni Sec. Arthur Tugade sa Department of Transportation (DOTr) ang pagpaapruba sa lima ka dakung kontrata nga nagkantidad sa \$2.4 bilyon (₱120 bilyon) alang sa konstruksyon sa proyekto luyo sa kadaut sa grabeng krisis sa ekonomiya nga gibunga sa pandemyang Covid-19 sa nasud.

Ang MCRP kabahin sa higanteng proyektong North-South Commuter Railway Project, usa sa mga nag-unang proyektong pang-imprastruktura ilalum sa ambisyosong programang Build, Build, Build sa rehimeng Duterte. Tumong kuno niining isumpay ang sistema sa tren sa nasudnong kabisera sa Central Luzon ug pamuban ang byahe gikan Bulacan padulong sa Clark, Pampanga. Pagailugon sa proyekto ang 455,000 ektarya sa mga yutang residensyal, agrikultural ug komersyal sa Malolos, Calumpit ug Apalit sa Bulacan; Minalin, Sto. Tomas, San Fernando, Angeles ug Mabalacat sa Pampanga; ug Bamban ug Capas sa Tarlac. Pagalangubon niini ang 59 ka barangay sa tulo ka prubinsya, kalakhan (40 ka barangay) ang anaa sa Pampanga.

Pinakalapad ang pagakawkawong yuta ug pinakadaghan ang mapalayas nga pamilya sa San Fernando (167,000 ektarya, 823 ka pa-

milya), Calumpit (61,000 ektarya, 328 ka pamilya) ug Angeles (60,000 ektarya, 197 ka pamilya). Sa kinatibuk-an, mayorya sa mga pamilyang mapalayas (1,173) mga kabus nga walay titulo sa yuta, ug sa ingon mumho lamang ang maangkon nga benepisyo gikan sa rehimen. Usa ka beses lamang silang makadawat og ayudang pinansyal nga ₱15,000 sigon sa gisugyot nga programang rehabilitasyon sa DOTr nga hangtud karon wala pa gihapon miuswag.

Halos katunga (49%) sa mga mapalayas kapin duha ka dekadang nanimuyo sa apektadong mga lugar, samtang 1/3 usab ang nagsulting usa hangtud napulo ka tuig na silang nanimuyo didto. Dili moubos

sa 1,089 ka istruktura ang idemolis aron hatagag dalan ang pagtukod sa riles ug istasyon sa tren. Gibanabang 784 niini ang mga balay, 199 ang istrukturang komersyal, ug 97 ang istrukturang industriyal.

Matud sa inisyal nga pagtuon nga gilunsad mismo sa DOTr ayha sugdan ang proyekto niadto pang 2018, daghan sa mga apektadong pamilya ang nagpadayag og kabalaka kalabot sa programang relokasyon sa rehimen tungod kadaghanan sa gisugyot nga mga erya sa relokasyon layo sa trabaho ug merkado, ospital ug eskwelahan, ug nagpasabot og dugang gasto. Daghan usab sa mga negosyanteng mapalayas ang nabalaka tungod kay mawad-an sila og regular nga mga kliyente, ug sa posibleng kawalay igong espasyo alang sa negosyo sa ilang mga pagabalhinan. Adunay pipila ka taho usab sa kawalay akses sa tubig ug kuryente sa pipila ka mga erya sa relokasyon.

AB

"Mga armas...", gikan sa panid 8

ping ginahimo bisan walay tino nga target. Ginabutang niini sa peligro ang kinsamang maigo niini ug nagaguba sa mga kahoys, tanum ug uban pa. Ang maong pagpang-istraping kabahin sa taktika aron manghadlok sa mga anaa sa yuta ug pakusgon ang buut sa ilang kaugalingong tropa.

Ang mga rocket ug bomba usa ka hilabihan ka kusog nga klase sa armas. Sa gyera, kasagarang ginagamit kini sa lig-ong target nga adu-

nay kusog nga depensa sama sa mga kampong militar o mga barkong igugubat. Ang usa ka bombang 500-libra kayang magpahagba og usa ka bilding o kaya mobangag sa yuta sa gilalumong 15 feet ug 30 feet gilapdon. Labaw nga magun-ubon ang maong mga bomba kung pagakabit og "proximity fuse" nga nagapabusikad sa bomba ayha pa kini modapat sa yuta.

Kinahanglan usab nga hisgutan ang walay puas nga paggamit sa

AFP sa mga kanyon *howitzer*. Ang maong mga kanyon ginakargahan og mga bombang 105mm (13 kilos) o 155mm (43.7 kilos). Ang 105mm kayang paluparon sa gilay-ong 11 ka kilometro, samtang 23.5 kilometro ang pwedeng luparon sa 155mm. Ang maong mga kanyon adunay ligid ug ginaguyod sa mga trak sa militar ug kasagarang ginapwesto sa gilid sa mga baryo. Ang matag pagbuto niini nagbunga og grabeng kahadlok sa mga residente.

AB

Mga mag-uuma, lugi sa bagsak-presyong humay

Padayon nga nag-ilaid sa kalisud ang masang mag-uuma sa humay tungod sa pyudal nga pagpahimulos, kawalay-suporta sa produksyon, bagsak presyong pagbaligya ug todong pag-import sa baratong bugas.

Hilabihang naglisud ang mga mag-uuma tungod sa pagsagayad sa presyo sa humay. Matud sa Philippine Statistics Authority (PSA), anaa sa ₱17.14 hangtud ₱20.87 kada kilo ang presyo sa pagpalit sa humay sa mga mag-uuma sa milabayng lima ka tuig. Apan matud sa mga grupong mag-uuma, sa aktwal, misagayad sa ₱7-₱10 kada kilo ang presyo niini sa milabayng duha ka tuig. Nataho kini sa pipila ka prubinsya sa Central Luzon nga nag-unang prodyuser sa humay sa nasud.

Dugay nang ginaduso sa mga grupong mag-uuma nga paliton ang humay sa mga mag-uuma sa presyong ₱20 kada kilo isip pangsuporta sa lokal nga produksyon. Luyo sa ubos nga presyo sa pagpalit sa humay, ginabaligya ang bugas sa abereyds nga presyong *retail* nga ₱42.59 sa milabayng lima ka tuig ug mikabat sa pinakataas nga ₱45.18 niadtong 2018.

Labaw nga nabira ang presyo sa humay tungod sa pagbaha sa *imported* nga bugas human gibalaod ang Rice Tariffication Law (RTL) niadtong Pebrero 2019. Nataho niadtong maong tuig ang pinakataas nga bolyum sa *imported* nga bugas nga misangko sa 3.131 milyong metriko tonelada (MT) o kapin lima ka beses nga mas daku kaysa niadtong 2016. Nagpabiling taas ang importasyon sa 2020 ug 2021. Sukwahi sa ginaron sa mga tigpanalipud sa RTL, anaa lang sa 1% ang gikunhod sa presyo sa bugas sa mga merkado.

Halos wala nay kita ang masang mag-uuma sa humay. Mikabat sa ₱12.41 kada kilo ang kasagarang gasto nila sa produksyon. Layo nga mas taas kini kung ikumpara sa gasto sa produksyon sa Vietnam nga anaa sa ₱6.22 kada kilo ug sa Thailand nga anaa sa ₱8.86 kada kilo.

Hilabihan ka gamay ang langkob sa balaod sa libreng irigasyon. Bisan

og nabalaod kini niadtong 2018, nagkagamay usab ang badyet nga ginagahin dinhi. Gikan ₱41.67 milyon niadtong 2018, anaa na lang kini sa ₱35.29 milyon niadtong 2020.

Dugang paantus sa mga mag-uuma ang pagsaka sa presyo sa abono. Ang *urea*, usa sa sagad nga abonong ginagamit sa mga mag-uuma sa humay, nagmahal og 12.06% gikan 2016 ngadto sa ₱1,046.44 niadtong 2020. Nagmahal usab ang presyo sa ubang kasagarang ginagamit nga abono sama sa *ammonium sulfate* (8.32%), *diammonium phosphate* (7.57%) ug uban pa.

kapinkun-kulang lima ug tunga ka sako (50 kilo kada sako) ang ginagamit nga abono sa usa ka ektaryang humayan. Kung pagakwentahon, misaka ang gasto sa mga mag-uuma sa abono og ₱688-₱711 sa kada ektaryang ginaugmad.

Sa datos sa PSA, "pinakataas" ang produksyon sa humay sa nasud -19.44-milyong MT niadtong 2020. Apan kini bunga nag-una sa mas taas nga bolyum sa ulan ug mas ubos nga ani sa nag-unang mga tuig tungod sa El Niño. Luyo kini sa pag-ubos sa giugmad nga erya gikan sa relatibong taas nga 4.81 milyong ektarya niadtong 2017 ngadto sa 4.53 milyong ektarya sa 2020 (nakibhangan og 300,000 ektarya.)

Baha ug ubos nga presyo

Sa ulahing siklo sa pagtanum og humay niadtong Hunyo, migasto ang mag-uumang si Miguel og ₱19,350 alang sa abono sa tulo ka ektaryang humayan. Dugang

pa sa galastuhon ang herbisidyo nga ₱5,730 ug pestisidyo nga ₱4,324. Gi-naabangan niya ang mga makinang pang-uma ug nagapasuhol sa pipila ka mag-uuma aron moabag sa pag-ani sa kinatibuk-ang kantidad nga ₱16,200 alang sa tulo ka ektarya.

Dugang paantus kaniya ang pagkaguba sa halos 1/4 sa iyang tanum tungod sa bagyong miigo sa South Cotabato. Nakaani lamang siya og 170 ka sako (69.47 kilo kada sako) sa humay niadtong Setyembre. Pagakibhangan kini og 13 ka sako (8%) isip abang sa *harvester* nga iyang gigamit. Dinhi usab ikibhang ang 12 ka sakong pangbinhi sa sunod nga siklo.

Ang nahabiling 145 ka sako nga netong ani pagakibhangan og 25% o 36 ka sako isip bayad sa tag-iya sa yuta. Ikibhang pa dinhi ang 30 ka sako isip pangbayad utang sa pinansyer (18 ka sako) ug pangkonsumo (12 ka sako) sa pamilya.

Mabaligya lamang niya sa presyong ₱13.50 kada kilo ang nahabiling abot sa ani. Klase-klaseng kaltas pa ang pagakuhaon sa komersyante sa pagbaligya niini. Mokabat lamang sa ₱70,134 ang abot ni Miguel ug kinahanglang bayaran ang anaa sa ₱60,000 gasto sa produksyon ug uban pang utang. Mokabat na lang sa ₱10,134 ang nabili kaniya nga paigupon hangtud sa mosunod nga anihan.^{AB}

